

Tohmajärvi-Seura ry

Historiikki vuosilta 1955-2015

Voisimme tänään viettää Tohmajärven kotiseutuyhdistyksen 75-vuotisjuhlaa, ellei jatkosota olisi sotkenut suunnitelmia. Tohmajärven Museoyhdistyksen perustava kokous pidettiin nimittäin kesäkuussa 1940 Suokoeasemalla.

Talvisodan tieltä Pälkjärven Alahovista oli siirretty lahjoituksena saatuja arvokkaita esineitä tilapäissäilytykseen Suokoeasemalle. Perustettavaa museota odottivat myös maataloushallituksen ylijohtaja Uuno Branderin Raja-Karjalan matkoiltaan keräämät esineet. Saadut esineet päätettiin sijoittaa asutushallituksen museoasian osaston tarjoamaan Jouhkolan hovin aittarakennukseen. Kunnalle tehtiin anomus aitan ostamiseksi. Kunta ostikin Walleniuksen vaunuliiteriaitan ja lahjoitti sen joulukuussa 1940 museoyhdistykselle.

Jatkosodan syttyminen keskeytti aitan siirtosuunnitelmat Kemieen aina vuoteen 1954, jolloin yhdistyksen toimintaa ryhdyttiin virittelemään uudelleen. Tohmajärvi-Seuran perustava kokous pidettiin 23. toukokuuta 1955 Kunnallistalossa, jossa ”oli saapuvilla maanvilj. Toimi Karttunen, lääninrovasti Siilas Leskinen, rva Helli Saloheimo, maisteri Lauri Saloheimo, johtaja Arvi Määttä, pienvilj. Toivo Murtola, piiriasiamies Tauno Hirvonen, maisteri Veera Salmi, maanvilj. Mikko Simonen ja kunnanjohtaja Niilo Rantonen”. He kaikki tulivat myös valituksi johtokuntaan. Puheenhohtajaksi valittiin Toimi Karttunen, joka oli ollut jo museoyhdistyksenkin puheenjohtaja. Yhdistysrekisteriin seura merkittiin 11.11.1955.

Perustamisasiakirjan mukaan yhdistyksen tarkoituksena on kotiseututyö, jota oli määrä tehdä kansantieteellisellä, historiallisella, taloudellisella, luonnonhistoriallisella ja maantieteellisellä alalla, sekä kaikin puolin toimia Tohmajärven parhaaksi.

Alkuaikojen toiminta oli Seuran tunnetuksi tekemistä. Jäsenhankintaa varten pidettiin kyläkokouksia eri puolilla kuntaa ja järjestettiin jopa kylien välinen siisteyskilpailu.

1950-luvun loppupuolella henkilöjäseniä oli 89 ja lisäksi 4 yhteisöjäsentä: Säästöpankki, Osuuskassa sekä Osuusliikkeet Yhteishyvä ja Sisä-Karjala. Tärkeimpiä tapahtumia olivat Kansallismuseon perinteenkeruukilpailuun osallistuminen, Jouhkolan Maanviljelyskoulun 100-vuotisjuhlan sekä Maiju Lassila -juhlan järjestäminen. Toimittaja Unto Miettisen Maiju Lassilasta tekemässä radio-ohjelmassa esiintyi useita seuralaisia.

1960-luku oli toiminnan aikaa. Museota varten ostettiin tuosta pellon reunasta Anja-Riitta ja Ilmari Porthanilta tontti, jolle Karjalan kuninkaan aitan hirret siirrettiin talkoovoimin Jouhkolasta 1961. Aittaa pystyttämässä oli kaksi kirvesmiestä talkooväen avustaessa.

Seura oli kerännyt Lassilan muistomerkin pystyttämistä varten lahjoitusvaroja. Patsas oli jo aikaisemmin tilattu Petravaarasta kotoisin olevalta taiteilija Erkki Eroselta. Sen sijoituspaikaksi Tehdasosuusliikkeen johtaja Arvi Määttä oli luvannut tontin entisestä Talluksen pihasta. Hyvä paikka, olihan Maiju Lassila ollut tätinsä miehellä Simo Talluksella renkinä ennen seminaariin menoaan.

Kotiseutumuseon avajaiset ja Maiju Lassilan patsaan paljastustilaisuus järjestettiin heinäkuussa 1962 yhdessä Karjalaisen Osakunnan kesäjuhlan kanssa. Museota alettiin pitää auki sunnuntaisin pari tuntia. Päivystyksestä huolehtivat johtokuntalaiset.

Varoja toimintaan hankittiin mm. myymällä silloisen kunnan nuoriso-ohjaaja Otto Räsäsen suunnittelemaa kellotapulua esittävää viiriä, jota menikin ensimmäisenä vuonna jo 400 kappaletta kaupaksi. Muutamaa vuotta myöhemmin opettaja Pekka Leinonen kehitti seuran uudeksi myyntiartikkeliksi Tulitikkuja lainaamassa -romania esittelevän tulitikkusarjan. Kunnalta saatiin lupa vaakunan käyttöön hihamerkinä. Esiliina oli myös yksi alkuaikojen myyntiartikkeleista.

Seura hyväksyttiin Kotiseutuliiton jäseneksi 1963. Samana vuonna Karjalaisen Osakunnan kotiseuturetki suuntautui Tohmajärvelle. Osakuntalaiset tekivät merkittävän työn kootessaan ja luetteloidessaan museoesineitä useiden viikkojen ajan. He myös tallensivat piirtäen, nauhoittaen ja valokuvaten pitäjän menneisyyttä.

Seuran 10-vuotisjuhlissa Kemien uudella kansakoululla oli juhlapuhujana piispa Eino Sormunen ja vieraita Tohmajärven kummikunnasta Ydrestä asti.

Seuraavana vuonna, 1966 perustettiin kotiseutuhengessä kiteeläisten kanssa yhteinen kotiseutulehti, Kiteen-Tohmajärven Lehti. Lehteä lienee tarvittu, sillä Pohjois-Karjalan kuntauudistustoimikunnan ehdotus 1968 Tohmajärven ja Värtsilän kuntien yhdistämisestä Värtsilä-nimiseksi kunnaksi aiheutti laajan ja myrskyisen mielipiteiden reaktion Tohmajärvellä. Seura ei asiaa kannattanut ja laati asiasta hyvin perustellun lausunnon kunnanvaltuustolle.

Lassilan syntymän 100-vuotisjuhlavuoden tiimoilta 1968 järjestettiin koululaisille kirjoitus- ja piirustuskilpailu. Yhteislyseolla pidetyn pääjuhlan juhlapuheen piti Lassilan tuotannosta väitellyt tohtori Elsa Erho ja Lassilan sisaren tytär Maiju Ollilainen kertoili enostaan.

Vuonna 1969 seuran uudeksi puheenjohtajaksi valittiin Teuvo Eronen, joka hoitikin sitä hommaa yhdeksän vuoden ajan

Ensimmäisten 15 vuoden aikana seura piti kyläkokouksia, mikkelinpäiviä ja kesäjuhlia eri puolilla kuntaa sekä teki kesä- tai kotiseuturetkiä oman pitäjän alueelle, naapurikuntiin sekä Pielisjärvelle ja Ilomantsiin.

Myös Tohmajärvelle tehtiin retkiä. Tohmajärvi oli v. 1972 Kotiseutuliiton retken kohteena. Vieraille esiteltiin Petravaaran tsasouna, Jouhkolaa ja Kirkkoniemeä. Seuraavana vuonna Pohjois-Karjalan Luonnonystävät tutustuivat arvokkaisiin luontokohteisiin. Pian tämän jälkeen ukonhattulehto rauhoitettiin.

Lassilan syntymän 105-vuotisjuhlan kunniaksi opettaja Teuvo Tikka teki sävelmän Lassilan Nenosenlampi-runoon, joka sai juhlassa ensi esityksensä Kerttu Erosen laulamana.

Vuoden 1975 tärkein tapahtuma seuran toiminnassa oli ensi kertaa vietetty kolmipäiväinen kotiseutujuhla Potsipäivät. Runsaasta ohjelmasta mainittakoon Katri Helenan esiintyminen kiitolliselle juhlayleisölle. Ja jälleen kerran pöytäkirjoissa mainitaan myös Veijo Saloheimo, tällä kertaan puheenpitäjänä pääjuhlassa.

Tohmajärvi-Seura kantoi päävastuun Potsipäivien järjestämisestä kahdeksan vuoden ajan. Vuonna 1983 pääorganisaattoriksi tuli kunnan kulttuuritoimi. Pääosin talkoilla ja yhteistyöllä eri tahojen kanssa toteutettu tapahtuma on edelleen yksi suurimmista kunnassa järjestettävistä tapahtumista tarjoten nykyisille ja entisille tohmajärveläisille kohtaamispaikan. Nykyään Tohmajärvi-Seura on yksi järjestäjä muiden joukossa.

1980-luvun alkaessa seuralla oli yli 300 henkilöjäsentä. Seuran johdossa oli Marjatta Hämäläinen. Johtokunnan avuksi perustettiin useita eri toimikuntia, mm. museo-, luonto- ja Potsipäivätoimikunnat.

Kiteen-Tohmajärven Lehestä Koti-Karjalaksi nimensä muuttanut lehti ei uutisointinsa puolesta oikein tyydyttänyt tohmajärveläisiä. Niinpä Tohmajärvelle alettiin puuhata omaa kotiseutulehteä, jonka seura perusti yhdessä Tohmajärven ja Värtsilän kuntien ja Tohmajärven-Värtsilän Yrittäjäyhdistyksen kanssa.

Uuden lehden, Tohmajärven-Värtsilän Lehden tarkoituksena oli mm. ”herättää ja ylläpitää kotiseutuharrastusta toimialueellaan asuvien ja sieltä muuttaneiden keskuudessa sekä toiminnallaan edistää ja tukea alueen taloudellista ja sivistyksellistä pyrkimystä.” Lehti alkoi ilmestyä v.1981. Seura luopui sitten myöhemmin, v.1992 lehden omistuksesta myymällä osakkeensa lehden henkilökunnalle.

Lehti saatiin siis perustettua, mutta uusi iso tehtävä jo odotti toimeenpanijoitaan. Seura perusti pitäjänhistoriatoimikunnan ja tiedusteli Tohmajärven, Wärtsilän, Pyhäselän ja Kiihtelysvaaran kunnilta kiinnostusta lähteä mukaan historiakirjahankkeeseen. Halukkuutta löytyi ja v.1986 Jaana Juvonen aloitti Suur-Tohmajärven historian kirjoitusurakan. Muita kirjoittajia olivat Jaana Simonen ja Aira Kuronen, kaikki kolme tohmajärveläissyntyisiä. Hankkeen rahoittajina olivat kunnat, Tohmajärvi-Seura ja Tohmajärven ev.lut. seurakunta. Kirja valmistui 1989 ja painettiin 1990. Seura varasi itselleen 250 kirjaa, joita vuosien mittaan on myyty ja annettu huomion osoituksina.

Historiakirjaa on hyödynnetty lähdeaineistona monissa myöhemmissä julkaisuissa, mm. kyläkirjoissa.

Museotoiminta on ollut keskeisessä asemassa seuran toiminnassa. Nymanin alue oli tullut 1980 kunnan omistukseen ja suunnitelmissa oli perustaa sinne museoalue. Seura vuokrasi kunnalta tontin, jolle jo syksyllä 1982 siirrettiin Risteestä Sinikka ja Alpo Karhulta lahjoituksena saatu Hovilan torppari Tuunaisen pikkuaitta. Tästä alkoi vuosikymmeniä kestävä ja yhä jatkuva esineluetteloinnin ja museorakentamisen urakka alueella. Ensin luettelointiin museoviraston avustusten turvin Nymanin talon esineistö, yhteensä 1672 kappaletta. Sitten siirryttiin luetteloimaan ja kuvaamaan kotiseutumuseon esineistöä.

Maiju Lassilan kotiaitta Peijonniemestä siirrettiin museoalueelle 1988, tuulimylly ja Walleniuksen museoaitta Porthanin rinteestä vuosina 1987 ja 1990. Viimeisin rakennuksen siirto tapahtui syksyllä 2014, kun Kirkkoniemestä museoalueelle siirrettiin Jari Savolaisen lahjoittama vanha hirsinavetta.

Seura on saanut vuosien mittaan rakennusten lisäksi runsaasti esine- ja tavaralahjoituksia. Esimerkiksi vuonna 1994 seura sai rouva Solveig Ström-Nymanilta huomattavan testamenttilahjoituksen, raha- ja postimerkkikokoelmat sekä esine- ja huonekalulahjoituksia, joiden luettelointi oli suuri urakka. Ison vastuun luetteloinnista kantoi Erkki Lassila.

Vuonna 2006, juuri ennen kuolemaansa, apt. Nymanin pojantytär Anja-Riitta Porthan testamenttasi seuralle omaisuuttaan. Tällöin Nymanin talolle palautui mm. vuodelta 1748 peräisin oleva arvokas arkku. Samana vuonna Pirkko Tervola lahjoitti apteekkialan esineistöä.

Eikä tässä vielä kaikki. Saarion kylätoimikunta esitti seuralle käytöstä pois jääneen, vuonna 1908 rakennetun vesivoimalan kunnostamista. Vuoden kypsyttelyn jälkeen seura vuokrasi voimalaitoksen Wärtsilä-yhtymältä ja perusti voimalaitosmuseotoimikunnan, jota ryhtyi vetämään saariolainen Aapo Ahponen. Ensivaiheessa uusittiin voimalaitoksen katto. Kuntaa voimala-

asia ei kiinnostanut, mutta silti rohkeasti laadittiin asiantuntijoiden avustuksella suunnitelma rakennuksen korjaamisesta. V. 1989 seura osti voimalaitoksen ja tarttui toimeen. Korjaukset rahoitettiin monilta eri tahoilta saaduilla avustuksilla sekä omin varoin. Talkootyötä tehtiin paljon. Museo avattiin yleisölle 1992.

Unohtaa ei sovi myöskään opettaja Eini Parkkulaisen aloitteesta 1984 perustettua Kaurilan koulumuseota, joka sittemmin siirtyi pois seuran vastuulta, kun kunta myi entisen Kaurilan koulukiinteistön Kaurilan Erälle.

Viimeiset kaksi vuosikymmentä ovat olleet peruskorjausten ja Nymanin alueen kehittämisen aikaa. Seura on osallistunut myös kunnan omistuksessa olevien Nymanin alueen rakennusten kunnostamiseen. On mm. kengitetty Nymanin aittaa ja oltu apuna kunnostamassa nyt kahviona ja näyttelytilana olevaa renkitupaa.

Pitäjänmuseoon on teetetty uudet tietotaulut, näyttelyitä uusittu, hankittu opasteita jne. Nyt kun museoalue alkaa olla taas kertaalleen kunnostettu, Saario odottaa jo vuoroaan.

Vuosikymmenten työn jälkeen voidaan tyytyväisenä todeta, kuten seura jo vuoden 1991 toimintakertomuksessaan: "uusi museoalue yhdessä Nymanin talon ja kesäteatterin kanssa muodostaa todellisen menneisyyden tietopankin ja virkistyskeitaan talonpoikais- ja säätyläiskulttuureja edustavine esineineen, rakennuksineen ja puutarhoineen".

Luontoasiat ovat olleet alusta alkaen seuralle tärkeitä.

Tohmajärven ensimmäinen luontopolku merkittiin jo v. 1964 Akkalan-Riikolan maastoon.

1980-luvun alkupuolella esille nousivat erityisesti ympäristöasiat. Kantaa otettiin nytkin ajankohtaiseen asiaan, nimittäin Tohmajärven tilaan, Kirkkotien perusparannus vaadittiin tehtäväksi kulttuurihistoriallisesti arvokas maisema säilyttäen. Onpa Tohmajärvi-Seuran aloitteesta saatu kiellettyä ilmasta tehdyt kemialliset vesakontorjunnatkin kunnan alueella.

Rotary-klubi perusti v. 1980 Kemien luontopolun, joka lähti silloiselta nuorisotalolta, nykyiseltä musiikkiopistolta, ja kulki Jalajanvaaran luonnonsuojelualueen kautta rauhoitettuun ukonhattulehtoon ja vaaroilla kierrellen takaisin. Polkua hoidettiin yhdessä Tohmajärven-Värtsilän Luonnonystävien kanssa. Myöhemmin 1990-luvulla liian pitkäksi osoittautunut polku lyhennettiin n. 6 km mittaiseksi ja peruskorjattiin. Luonnonystävät perustivat Kirkkoniemen maisemissa ja ukonhattulehdossa kiertelävän Aconitum-kierroksen.

Tohmajärven-Värtsilän Luonnonystävien yhdistyksen toiminnan loputtua vastuu luontopoluista jäi seuralle. Kemien luontopolku peruskorjattiin Leader-rahoituksen turvin pari-kolme vuotta sitten. Myös Aconitum-kierrosta korjattiin uusimalla reittiä ja luontotaulut.

Perinnettä on tallennettu monin eri tavoin. Perinteen säilyttämistä on edesautettu mm. talkoin ja työnäytöksin. Onpa ollut yhdessä kansalaisopiston kanssa punamultamaalikirssikin. On ollut esitelmiä eri aiheista pellavasta, tohmajärveläisestä kansankielestä ja kulttuurista, ruokaperinteestä, autonomian ajan postimerkeistä. On kerätty valokuvia, muistelmia, tarinoita, paikannimiä ja hankittu Tohmajärven kulttuuria ja luontoa esittelevät valokuvataulu- ja postikorttisarjat.

Potsipäivien alkuaikoina elvytettiin erityisesti vanhoja leikkejä ja kilpailuja, kartunvetoa, pussitappelua ja kisailtiin saporoviestissä. Viime kesänä hypittiin Nymanin nurmikolla pussihyppelyä. Talkkunaperinnettä elvytettiin vuosittaisilla talkkunajuhlilla. Perinneruuaksi esitettiin perunavelliä sienisalaatilla, joka sitten valittiinkin.

Aulis Reijosen jälkeen seuran toimintaa tuli vetämään pitkäaikainen varapuheenjohtaja Matti Laasonen. Nykyinen puheenjohtaja on Liisa Laasonen. Sihteerin ja rahastonhoitajan tehtäviä on hoitanut pitkään Ritva Lassila. Tällä hetkellä seurassa on 130 jäsentä ja aktiivisia toimijoita parikymmentä.

Seura on ollut vuosien saatossa monessa muussakin mukana. Yhdessä kunnan ja seurakunnan kanssa Tohmajärvi-Seura hankki muistolaatan syyskuussa 1810 kirkkomatkalla Tohmajärveen hukkuneiden muistoksi. Seura oli myös mukana Nälkään kuolleiden patsas- ja kellotapulien paanukattohankkeessa.

On tehty kunnalle kaava-alueen tiestön nimiehdotuksia, minkä seurauksena monet Lassilan teoksista tutut ja muut paikalliset nimet ovat jääneet arkeen elämään, ja otettu kantaa Kantatie 70:n peruskorjaussuunnitelmaan.

On palkittu yhdistyksiä ja yksityisiä ihmisiä kotiseudun perinteen ja historian tallentamisesta, mm. kyläkirjojen ja sotahistoriakirjan teosta.

On oltu hallinnoijana ja vetäjänä mm. Potsipäivien tulevaisuutta suunnitelleessa Potsi-projektissa ja maakunnallisessa Museoverkosto-esiselvityshankkeessa.

Tohmajärvi-Seura on vuosien mittaan tarjonnut myös lukuisia nuorten kesätyö- ja joitakin tukityöllistämistyöpaikkoja.

Ei seura ole kaikkea yksin saanut aikaseksi, vaikka talkootyötunteja on parhaina vuosina tehty pitkälti toista tuhatta. Merkittävin yhteiskumppani on ollut kunta. Kotiseututyö, kuten mikä tahansa muu yhdistystoiminta, vaatii varoja. Varsinkin, kun on omaisuusmassaa kunnossapidettävänä.

Museovirasto ja Karjalaisen Kulttuurin Edistämissäätiö ovat olleet monessa asiassa mukana vuosikymmenten ajan. Viime vuosina tärkeään rooliin on noussut Leader-rahoitus. Lisäksi monet, monet muut tahot ja yksityiset ovat tukeneet seuran toimintaa eri tavoin.

Keski-Karjalan muiden yhdistysten kanssa yhteistyötä on ollut vuosia, tuloksena mm. paidat oppaille ja yhteisesite. Vuosittaiset vierailut naapuriyhdistyksissä, samoin Pohjois-Karjalan museon organisoimat maakunnalliset kokoontumiset antavat uusia ”eväitä” tehdä tätä työtä. Pohjois-Karjalan museon väeltä on vuosien mittaan saatu asiantuntemusta, samoin Kotiseutuliitosta.

Mittava on se vapaaehtoistyön määrä, jota seuralaiset ovat kuuden vuosikymmenen ajan seuratoiminnan puitteissa tehneet kotiseutunsa hyväksi, perinteen säilyttämiseksi ja siirtämiseksi seuraaville sukupolville sekä ottaneet kantaa kulttuuri- ja luontoarvojen puolesta.

Tänään muistellemme kiitollisin mielin kotiseutunsa hyväksi tehneiden työtä ja annamme arvon tämän päivän kotiseututyölle. Paljon on vuosikymmenten kuluessa tehty ja saatu aikaan, paljon on vielä tehtävää. Aivan kuten perustamispöytäkirjassa sanotaan ”Kaikin puolin Tohmajärven pitäjän parhaaksi”.

Parhaat kiitokset kaikille seuran toiminnassa mukana olleille, kotiseututyötä tehneille ja tukeneille.

Liisa Laasonen, Tohmajärvi-Seura ry:n 60-vuotisjuhla 14.2.2016